

Az unitáriusok főtanácsi gyűlése.

(Oct. 28., 29 , 30).

Ferencz József püspök megnyitó beszéde.

Méltóságos és főtisztelendő Egyházi Főtanács! Isten jóvoltából egy év után ismét egybegyűltünk, hogy egyházunk ügyei felett tanácskozzunk. S jól esik lelkemnek, hogy ezúttal is ily szép számmal üdvözölhetem egyházi tanácsos atyámfiait. Bízató jele ez annak, hogy az a szellem, mely annyi vihart látott egyházunkat az évszázak folyamán fenntartotta, ma sem halt ki a keblekből s ezzel bátran nézhetünk szembe az újabb megpróbáltatásokkal, az újabb küzdelmekkel is.

Mert a megpróbáltatásoktól és küzdelmektől, mélt. és főt. Egyh. Főtanács, mi sem vagyunk mentek, a minthogy ezek általában együtt járnak az étellel, annyira, hogy a fejlődés, a haladás is csak küzdelmek árán szerezhető meg és biztosítható. Alig hivatkozhatnám e tekintetben meggyőzőbb példára, mint a napi renden lévő egyházpolitikai kérdésekre, a melyek rövid időn országos törvényekké válnának. Két éve már, hogy ezek egész hazánkat izgalomban tartják, s még sok küzdelembe fog kerülni, a mig teljesen érvényesülnek. Mert lám, egy részük legalább egyelőre most is vereséget szenvedett. S a mi legsajátságosabb éppen azok az elvek szenvedték a vereséget, a melyek leginkább magukon viselik a szabadelvűség jellegét. Mert hogy a házasságokat jövőre nem a lelkészek kötik meg, s az anyakönyveket sem ezek fogják vezetni, hanem polgári tisztviselők, ez lehet magában véve igen fontos és szükséges állami érdek, a minthogy az is, de nézetem szerint ebben a szabadelvűségnek édes-keves része van. Amde, hogy a lelkiismeret a hit és vallási meggyőződésben teljesen felszabadíttassék minden kényszer és erőszak alól, ez a szabadelvűségnek csakugyan oly követelménye, a melynek megtagadása az ember természeti jogának megtagadásával egyenlő. S ha az egyházpolitikai kérdések feletti országgyűlési vitákban volt valami fel-emelő ránk nézve, felemelőbb semmi sem lehetett, mint azok a nyilatkozatok, a melyeket a lelkiismeret szabadsága érdekében ennek barátai és bajvivői tettek. Nekem legalább úgy tetszik, hogy most még bátrabban hivatkozhatunk vallásunk érdekében kiállott annyi küzdelmünkre s némi önérzettel mondhatjuk el, hogy ime a mi ki-

gúnyolt, üldözött s eretnekeknek bélyegzett hitelódeink már 300 évvel ezelőtt azt az álláspontot foglaltak el, s le napjainkig mi is arra az álláspontra helyezkedtünk a lelkiismeret szabadsága kérdésében, a melyért ma tapsot és koszorút nyernek a nemes harcosok. Csak igaz marad a nagy német költő mondása, hogy a világtörténelem a világ ítélő bírója.

Az egyházpolitikai kérdésekre tett eme nyilatkozatomból méltóztatnak belátni, hogy én azokkal szemben nem foglalok ellenséges álláspontot, de nem foglalhat nézetem szerint vallásközönségünk se. Pedig kétséget nem szenved, hogy azok egyházunk eddigi hatáskörét nem csekély mértékben korlátozzák és szűkebb térre szorítják. De mi egyházunk érdekeit soha sem helyeztük az államéi fölébe, a római íróval tartván: *salus rei publicae suprema lex esto*. Sőt a haza emez üdveért ama küzdelmeket is magunkra vállaljuk, a melyek a helyzet illetén átalakulásából reánk háramlanak. Mert ha őszinték akarunk lenni mlgs. és főt. Egyh. Főtanács, nem titkolhatjuk el, hogy a polgári házassággal és az anyakönyvek államosításával bizonyos tekintetben lazulni fog az a viszony, mely eddig a hiveket a lelkészekhez s ez által az egyházhoz fűzték. A házasság-kötéseknek és az anyakönyvek vezetésének a lelkészek kezében léte minden esetre növelte ezeknek tekintélyét az állammal szemben is. Kérdés, hogy a mikor ezeket az állam a maga különleges tisztviselőire bizza, a mire nézve különben egy percze sem vonom kétségbe jogát, mert én a lelkészek ebbeli ténykedését eddig is az államtól nyert megbízatásnak tekintettem — kérdés mondom, hogy a lelkészi elhivatás nem válik-e csekélyebb jelentőségüvé úgy az állam, mint a nép előtt. Tehát mindenesetre egy újabb megpróbáltatásnak nézünk elébe egyházi életünkre nézve, a mely kétszeres buzgóságot igényel mindnyájunk s különösen lelkészi karunk részéről, hogy a vonatkozó törvények életbeléptetésével bekövetkező változások miatt egyfelől az állammal szemben egyházunk tekintélye a legkisebb csorbát se szenvedjen, másfelől hiveinkben se ingattassék meg ezeknek az egyház iránti bizalma, vallásunkhoz való ragaszkodása.

És itt lehetetlen rá nem mutatnom a gyermekek vallását szabályozó törvényre, a mely — sajnos — új kiadásban ismét a reversálisok korszakát ujithatja meg, a melyet pedig már örökre eltemetettnek hittünk. Mily egyszerű és világos volt ez a törvény: „a gyermekek nemök szerint követik szülőiket“. Az új törvény pedig legalább előttem a maga casuistikájával egy valóságos labyrinthusnak látszik, a melyben lehetetlen lesz el nem tévedni, úgy, hogy ha az előbbi törvény is zavarokra adott alkalmat, ez bizonyára még többre fog adni. De nem látom a szabadelvűséget sem benne érvényre juttatva, ha csak a szabadelvűség alatt azt nem értjük, hogy az erősebb a gyengébbet elnyomhatja. Mert mindnyájan tudhatjuk, hogy mily módon történtek régen a szülők között azok az egyezkedések, csak úgy fognak azok történni most is. S ha legalább a szülők egyezkednének gyermekeik felett. De a jegyesek fognak egyezkedni, a kiknek bizony kisebb gondjuk is nagyobb annál, minthogy rózsás álmado-

zásaik között e kérdéssel komolyabban foglalkozzanak. S különösen egy fiatal leányt még szemérme is visszatarthat attól. Azonban, ha már így van, ezzel is meg kell barátkoznunk. Részemről némi megnyugvást találok abban, hogy az egyezkedés legalább nem kötelező és így a régi törvény e nélkül még mindig érvényben marad. Az egyezkedéseket pedig a lehetőleg mi is figyelemmel kísérjük s az ezekből szerzett tanúságok majd megtanítanak arra is, hogy miként védekezzünk az egyházunkat ez oldalról fenyegető veszélyek ellen.

Van még az egyházpolitikai kérdéseknek ez úgy szólva erkölcsi oldala mellett anyagi oldala is, a mit talán mi a legkevésbé elhanyagolhatunk figyelmen kívül. Mert tény, hogy lelkészeink különben is csekély javadalmazása bármily csekély mértékben, de az új helyzettel ismét apadni fog. Általában lelkészeink anyagi sorsa méltán aggaszthat mindnyájunkat. De e tekintetben sem szabad, nem lehet bizalmunkat, reményünket elveszteni. Én bízom Istenben, hogy mint eddig nem hagytott el, ezután sem fog elhagyni. Hiszen, alig egy pár évtizeddel ezelőtt egyáltalában semminemű közforrás nem állott rendelkezésünkre lelkészeink segélyezésére, míg most, ha nem is sok, de mégis aránylag jelentékeny forrásaink vannak e célra. És lesz még több is, csak ne rázzuk a fát hamarább, míg meg nem ért rajta a gyümölcs. A kormány részéről is biztató jelek mutatkoznak arra nézve, hogy a mit már többször kértünk, egyházunk is nagyobb államsegélyben fog részesítettetni. És ezt meg is kívánhatjuk, nem kárpótlásul az egyházpolitikai reformok következtében beálló jövedelem csökkenésnek, hanem megkívánhatjuk az 1848. évi XX-ik t.-cz. szellemében, mely kilátásba helyezte a törvényesen bevett vallásfelekezetek lelkészeinek államilag leendő javadalmazását is. És megkívánhatjuk a vallás-erkölcsi élet érdekében, a melynek hivatott őrei és ápolói első sorban mégis az egyházok és ezeknek lelkészei lesznek és maradnak. Pedig a legjobb polgári törvényeknek is a hatályát csak a nép, az egész nemzet vallásossága és erkölcsösége szerzi meg és biztosítja.

Ne méltóztassék feltudni nekem a mltszs. és főt. Egyh. Főtanács, hogy ily hosszadalmasan foglalkoztam az egyházpolitikai kérdésekkel; de a mellett, hogy ezek most mondhatni a levegőben vannak, úgy vélem, hogy kötelességem volt legalább ennyit ezekről elmondani. Sőt szinte sajnálom, hogy további részletekbe nem bocsátkozhatom; de ez már csakugyan túlhaladná egy megnyitó beszéd keretét.

A mi már jelen főtanácsi gyűlésünket illeti, a mint a tárgyszerűségről méltóztatnak látni, ezen nem egy fontos ügy vár elintézésre. Ezek között első helyen legyen szabad egyházunk közigazgatási szervezetének módosítását magában foglaló javaslatra mutatni. Ez magában is nagyjelentőségűvé teszi jelen főtanácsi gyűlésünket. Mondhatni annak alkotmányozó jelleget ad. E javaslat célja szélesebb körűvé tenni egyházunk szervezetében is a képviselői rendszert, a mire nézve már többször indítvány is tétetett. Legközelebről a múlt évi főtanács fel is hívta az E. K. Tanácsot, hogy ennek megfelelőleg

a szervezeti javaslatot készítse el. Miután a tárgyalás rendjén alkalmunk lesz mindnyájunknak hozzá szólni e javaslatához, itt csak annyit jegyzek meg, hogy E. K. Tanácsunk nem akart és nem is csinált tabula rasát. S meg vagyok győződve, hogy ezt főtanácsunk egyetlen tagja sem óhajtja. Mert csak azok az egészséges reformok, a melyek történeti alapon nyugosznak.

Egy másik fontos tárgy a főtanácsunknak főiskolánk építési ügye, a mely vallásközönségünknek ma egyik legégetőbb, s tekintettel pénzügyi ágára, egyszersmind legnehezebb kérdése is.

Kapcsolatban ezzel felemlitem tanáraink nyugdíjügyének rendezését, a mi a múlt évi főtanácson is már tárgyalatott, de bevégzetlen maradt. Részemről nagyon óhajtánám, ha e kérdést közmegegyezéssel megoldhatnók.

B. e. Berde Mózsánk hagyatékügyéről egy különálló és részletes jelentés fog eléterjesztetni, a miből egyházi tanácsos afiai teljes értesülést nyernek arról, hogy az jelenleg minő stádiumban van. Sajnos, hogy halhatatlan jóltevőnk nagy emléke megörökítésére múlt évi főtanácsunkon tett indítványok közül egyet sem tudtunk végrehajtani, mivel a hagyaték még nincs törvényesen átadva és rendelkezésünkre bocsátva, s úgy látszik, hogy a rokonok miatt per nélkül nem is jutunk hozzá. De aggodalomra nincs okunk, mert én legalább nem hiszem, hogy oly tiszta és határozott végrendelettel szemben mi peresztettek lehessünk.

Ingatlan birtokaink kezeléséről, gondozásáról és ellenőrzéséről szintén részletes tájékoztatást nyerend főtanácsunk a vonatkozó jelentésekből.

Figyelmet érdemlő tárgyát képezheti főtanácsunknak belső embereink javadalmazásáról való kimutatás is, a mely oly részletesen egybeállítva még nem volt.

De nem folytatom tovább. A tárgyalások rendjén úgy is bő alkalma leend főtanácsunknak meggyőződni arról, hogy az E. K. Tanács ez évben sem mulasztotta el megtenni mindazt, a mit vallásközönségünk érdekében az adott viszonyok között megtehetett.

Még csak egy pillanatra kérem becses türelmüket.

A mint annak idejében a lapokból mindnyájan örömmel olvashattuk, Mlgs. Petrichevich-Horváth Kálmán úr főgondnokunk rövid időköz alatt két kitüntetésben részesült, Urunk, királyunk Ő Felsége legmagasabb kegyéből előbb bárói, majd cs. és kir. kamarási rangot nyervén. Ha elgondoljuk, hogy ilyen kitüntetésekért hány család hagyta e egykor szent vallásunkat, Ő Méltósága ezen kitüntetései annál nagyobb örömmel tölthetik el keblünket, mert azokban mintegy vallásunkat is megtisztelve érezhetjük lenni. Ugy vélem ennél fogva, hogy csak a közhajnak tesztek eleget, ha főtanácsunk nevében is a legmelegebben üdvözlöm Ő Méltóságát.

Isten éltesse sokáig szép családjá, hazánk és egyházunk javára.

Sokkal jobban ismerjük mindnyájan Ő Méltóságának vallásunk és egyházunk iránti szeretetét, buzgóságát és áldozatkészségét, a melyek különben is a Horváth-családnak egyházunk megalapítása óta,

úgy szólva, hagyományos erényei voltak, minthogy legkisebb aggodalmunk lenne is az iránt, hogy e kitüntetései is csak fokozni fogják közügy-szeretétét egyebek mellett egyházunk és szent vallásunk érdekei iránt is. Én ennél fogva csak azt kívánom, hogy valamint nem ő Méltósága az első a dicső multtal bíró Horváth-családból vallásközönségünk főgondnoki székében, az utolsó se legyen, sőt inkább e név előtt utódaink is nemzetségről nemzetségre tisztelettel hajoljanak meg az idők végéig.

Fogadja ő Méltósága ismételten legmelegebb üdvözlötünk nyilvánítását. Ezzel Istennek szent segedelmét kérve tanácskozásainkhoz, főtanácsi gyűlésünket ezennel megnyitottnak nyilvánítom.

A nagy figyelemmel hallgatott beszéd után felolvastattak a következő jelentések.

1. Püspöki jelentés.

Méltóságos és Főtisztelendő Egyházi Főtanács! Évi jelentésem, mely ezuttal Isten kegyelméből a 18-dik, a következőkben van szerencsém megtenni:

1. Belső emberek változása a mult évi egyházi főtanács óta:

a) Lelkészeknek rendeltettek: Székely András lelkészjelölt Kaalba; Gvidó Béla, szőkefalvi lelkész Dicső-Szt.-Mártonba, József Lajos lelkészjelölt Kilyén-Sepsi-Szt.-Györgyre, Benczédi Domokos lelkészjelölt Csegezbe.

b) Lelkészhelyettesnek: Geréb Zsigmond, lelkész-növendék Szőkefalvára;

c) Segédlelkészeknek: Demeter Dénes lelkészjelölt Polgárdiba, Lőrinczi Dénes, hódmezővásárhelyi s. lelkész Budapestre, mely állomás a f. évben állított fel, Lőfi Ödön l.-jelölt Hódmezővásárhelyre;

d) Kántor-tanítóknak: Tóth Károly Kaalból Ny.-Szt.-Lászlóra, Gábor Dénes Szováthról Kőkösbe;

e) Tanítóknak, illetve, tanítónőnek: Sükösd Anna, okleveles tanítónő Bölönbe. Kovács István néptanítójelölt Toroczkóra a községi iskolához másodtanító, Bálint Domokos VI ik gymn. osztálybeli tanuló Buzaházára egy évre kisegítőképen, ugyanoda újabban Jánosi Ferencz 4-ed éves képezdei tanuló ifjú, valamint Kászoni Árpád, hasonlóképen 4-ed éves képezdei tanuló ifjú Szabédra segéd-tanítónak;

f) Kis Mózes abásfalvi községi tanító ez ekklézsia kántorának az ekklézsia és község között fennálló szerződés alapján;

g) Nyugalomba mentek: Nagy Benedek b.-kőrispataki, Elekes Mózes iklandi, Székely László csegezi lelkész afiai;

h) Meghaltak: Nagy Ferencz nyug. lelkész, Kisgyörgy József nyug. kántor-tanító, Gyöngyösi István nyug. esperes, Rédigér Árpád d.-szt.-mártoni és Györfi Lajos kaali lelkész afiai.

i) Ürességben vannak: a bordosi, böződ-újfalvi, iklandi lelkészi-, az alsó-boldogasszonyfalvi, toroczkó-szt.-györgyi kántori-, a medeséri, haranglábi, kaali, dézsfalvi kántor-tanítói állomások.

2. Lelkészi szigorlatot tettek: Márkus Ferencz, ki el is halt,

továbbá Nagy Lajos, Löfi Ödön, József Lajos, Kelemen Árpád, Nagy Dénes, mindnyájan jeles eredménnyel. Ez utóbbi már huzamosabb idő óta segéd-lelkész B.-Kőröspatakon; József Lajos és Löfi Ödön szintén ki vannak már rendelve, mint fennebb látható. Lelkészjelölt van ez idő szerint Oxfordban levő Józan Miklóssal 6. A szigorlatra készülő és tanfolyamon levő lelkész-növendékek száma: 8. Józan Miklósról nézve, kinek ez már a 3-ik éve Oxfordban, örömmel jelenthetem, hogy tanulmányait, mint a megelőző két évben, most is kedvvel, kiváló szorgalommal és szép sikerrel folytatja. Gyakran jár ki predikálni a vidékre is; a mi egyfelől az angol nyelvben való teljes jártasságát, másfelől a gyakorlati lelkészet iránti hajlamát is mutatja. Ha megfelelő helyet tudunk neki adni, mikor haza jó, remélem, hogy a hasznos és munkás tagok számát fogja egyházunkban szaporítani.

3. Az anyakönyvi és népesedési kimutatások szerint egyházunkban 1893-ban:

A) Kereszteltetett a) fiu 1266

b) leány 1147

Együtt 2413 új szülött,

223-mal több, mint 1892-ben. Ezekből házasságon kívül született 241. Valamivel kisebb százalék, mint a múlt évben, a mennyiben a múlt évben egész 10%-ot kitett a házasságon kívül születettek száma, most egy kis hujja legalább van a 10%-nak.

B) Konfirmáltatott: a) fiu 440

b) leány 474

Együtt 914 növendék,

több 19-el, mint 1892-ben.

C) Összeeskettetett: a) mentvénynyel 278

b) hirdetéssel 336

Együtt 614 pár, kevesebb 62 párral, mint 1892-ben.

D) Meghalt: a) a férfinemből: 728

b) a nőnemből: 657

Együtt 1385, kevesebb

474-el, mint 1892-ben.

E) Átállott egyházánkba: 300

Kilépett egyházunkból: 72

E szerint 228-al több jött

hozzánk, mint a hányan egyházunkból kiléptek.

F) A lélekszám 1893. év végén volt: 63,688

1892. " " " 62,614

Évi gyarapodás 1074.

Az iskoláról szóló kimutatás a tanügyi jelentésben foglaltatik.

4. A közvetlen püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek közül torozkói egyházközségünkben tartottam ez évben szabályszerű vizsgálatot. S ez uttal is örömmel tapasztaltam, hogy nevezett egyházközségünkben a vallásos buzgóság elég meleg. Anyagilag is inkább

gyarapszik. E tekintetben különös szerencséje, hogy közel 12.000 forintot tevő különböző czimű alapítványai vannak, a melyeket egyes buzgó hivek tettek a multban s akadnak, a kik még most is tesznek. Ez alapítványok ez ideig jóformán felhasználatlanul állottak, a kamatok is csaknem egészben tőkésítésre fordítatván. Én e vizsgálat alkalmával szem előtt tartva az alapítványoknak ily módú leendő további gyarapítását is, de tekintettel a jelen szükségeire is, a kamatok egy részét az egyházközség közszükségei és a belső emberek fizetése javítására folyósítottam; számokban 300 frt; csaknem ennyi maradván fenn az alapítványok további gyarapítására is, a mivel azok évenként ismét szépen fognak gyarapodni. Ime, a szép példa, hogyan lehet az egyházközségek vagyonát gyarapítani. Hiszen ez a 12.000 frt. alapítványi összeg is évekkal ezelőtt, mondhatni, csak annyi 100 frt volt.

Sajnálom, hogy a toroczközi iskola-ügyről nem szólhatok ily örömmel. Ennek az iskolának az ügye még soha sincs teljesen rendezve. Még 1875-ben községivé lett ugyan, de az egyházi és polgári község közötti viszony maig sincs szerződésileg körülírva és biztosítva. Csupán egy akkor felvett jegyzőkönyvre támaszkodhatik mind az egyházi, mind a polgári község. Most a polgári község szeretné államivá változtatni az iskolát. A vizsgálat alkalmával az egyházközség ez iránt kérdést intézvén hozzám, én a szükséges útasításokat megadtam s meghagytam, hogy akár községinek marad az iskola, akár államivá lesz, de valahogy csak igyekezzenek már annak viszonyát rendezni. Egy dologra nézve azonban tisztában lévén: t. i. hogy a régi alumnusi rendszer sem így, sem úgy többé fenn nem tartható, miután az egyházközség is azt óhajtotta, az alumnusi rendszert mint olyant beszünttettem, biztosítván az egyházközséget arról, hogy e czimen levő alapítvány jövőre is oly módon fog használatni, hogy az mind az alapítvány természetének, mind az egyházközség érdekeinek megfeleljen.

A mi már általában a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek 1793. évi pénzforgalmát és vagyoni állását illeti, ezen 5 anya és a hozzájuk tartozó leányegyházközségek 34,167 frt 09 kr. bevétele és 30,815 frt 45 kr. kiadása mellett a pénztárárthozatal 1894-re 3351 frt 64 krt tett. Ez évre áthozott pénzvagyon állaga pedig 131.462 frt 43 krt tevén, a mi a megelőzőtt évhez képest 5842 frt 98 kr. gyarapodást mutat.

5. Ha nem is hivatalból, de mindenestre hivatali állásomból kifolyólag, miután az alkalom is mintegy kínálkozott erre, a nyáron Bölönben megnéztem ottani egyházközségünk új templomának folyamatban levő építkezését. A hivek, bár egyelőre nem nagy kedvet mutattak a domszerüleg tervezett templom iránt, most teljesen megvannak azzal elégedve; sőt némi önértet tölti el, hogy a vidéken aligha szebb templom lesz az övéknél. Sajnos, hogy egyházközségeink közül nem is soknak lehet módjában ily diszes templomot építeni. Ha Isten éitet, a jövő évben, úgy lehet, együtt fogunk imádkozni benne.

Bölonben, hová háromszéki lelkészeink közül is többen elki-sértek és a hol velem volt Kovács János tanár afia is, mindamellett hogy minden fogadtatást kikerülni óhajtottam volna, az egyházköz-ség a legnagyobb ünnepélyességgel fogadott, a miben résztvettek számosan más egyházakból is. Nem különben nagy-ajtai egyházköz-ségünk hivei e községen átutazásomból egész diszmenetet rendeztek. Ha e fogadtatás csak személyemet illette volna, nem jegyeztem volna itt fel; de mivel abban a püspököt láttam megtisztelve, nem hall-gathattam el. Szolgáljon ez is bizonyságaul annak, hogy valláskö-zönségünk kebelében az egyházi élet iránti érzék és érdeklődés nem tompult el, hogy nekünk nincs okunk attól tartani, hogy a vallás-szabadságnak a legszélsőbb határokig való érvényesülése is egyhá-zunkra nézve ártalmas, vagy csak hátrányos is fog lenni.

Templomépítésről lévén szó, megemlítem, hogy jelenleg Sz - Udvarhelyen és Sepsi-Szt.-Györgyön építendő templomokra folynak a gyűjtések és adakozások. Az előbbire még 1891-ben Mltgs. Daniel Gábor főgondnok ural együttesen bocsátottuk volt ki a felhívást. Eredménye eddig 3547 frt 40 kr. A sepsi-szt.-györgyiek keblileg intézik a gyűjtést. Valóban, ideje lenne, hogy egyházunkra nézve ez annyira fontos két helyen, a hol a vidékről is folyton mind többen telepednek be hveink közül, valahogyan immár templomot építhet-nénk. Csak nekem úgy tetszik, és ezt ne vegyék rossz neven az il-letők, úgy tetszik mondom, hogy a kiket ez ügy legközelebről kel-lene hogy érdekeljen, magok az illető egyháztagok, nem karolják fel az ügyet oly melegen, mint a hogy ez azt megérdemelné.

6. A báró Baldácsy-alapítvány meghatalmazottainak ez évi köz-gyűlésén legnagyobb sajnálatomra nem vehettem részt. Mert a máj. 16-ra kitűzött közgyűlés, mikorra felmenni készültem, közbejött aka-dályok miatt elnapoltatott s junius 5-re tüzetett ki. Ekkor pedig hi-vatalos elfoglaltatásom miatt már nem mehettem fel Budapestre. De meghatalmazott társam, Bedő Albert afia jelen volt a közgyűlésen s e nagybecsü alapítványból Egyházi Főtanácsunk ez uttal is évi 2500 frt segély kiosztása felett rendelkezhetik. Legyen áldott örökké a nagy alapító emléke a mi egyházunkban is!

Az Emke is folyósította ez évre is az eddigi 200 frt segélyét. De ez a mult évi megállapopás szerint, most már nem megy a mi kezünkön keresztül, hanem közvetlenül kapják az illetők.

7. Az államsegélynek, mint a hogy ez a más két protestáns egyház részére megtörtént, a mi egyházunk részére is leendő feleme-lése iránt több rendbeli lépést tettem; de egyik ugy mint a másik sikertelen maradt. Legújabban a Vallás és Közoktatásügyi Minisz-ter ur f. hó szept. 12-ről 35,632 sz. alatt arról értesítvén egyházi hatóságunkat, hogy a lelkészek javadalmazásának rendezése kérdé-sével óhajt foglalkozni, egyszersmind felhivott, hogy lelkészeink java-dalmazásáról egy kimutatást készítsünk és azt mielőbb bocsássuk rendelkezésére. E kimutatásnak, mely most készül, tán meglesz az az eredménye, hogy legalább az egyházi államsegély egyházunk ré-szére is felemeltetik.

8. Jókai Mórnak, hazánk koszorus költőjének 50 éves i ői jubileuma alkalmából a rendező bizottság az ő összes munkáinak 200 frt előfizetés mellett nemzeti diszkiadását határozván el, s e czélból felhívást bocsátván ki, részemről sem mulaszthattam el egyházunkban szűkebb körű gyűjtést rendezni, a melynek eredménye a kolozsvári főiskola könyvtári alapjából az E. K. Tanács által megszavazott 40 frttal 299 frt lett. Ez összegből 200 frttal előfizettem egy példányra kolozsvári főiskolánk könyvtára részére; 66 frtot sz.-kereszturi, 33 frtot tordai isk. igazgatóságainknak küldöttem el az általok szintén e czélra gyűjtött adományok kipótlásául. És így mindhárom iskolánk könyvtárában meglesznek a Jókai Mór nemzeti diszkiadásu művei, jeléül annak, hogy vallásközönségünk mint testület is, szégyensége mellett sem marad el ott a hol a hazafiságról és nemzeti érzésről bizonytságot kell tenni. A koszorus író E. K. Tanácsunkból is üdvözlő irattal tiszteltük meg

9. A nemzeti irokalomról levén szó, kedves kötelességemnek tartom feljegyezni, hogy főgondnokunk Mltgs. Daniel Gábor ur „A vargyasi Daniel-család közpályán és a magánéletben“ czim alatt egy nagy terjedelmű munkát adott ki, a mely a nevezett családra vonatkozólag közel 500 ra menő okmányt, levelet és feljegyzést foglal magában es a melyből egy tisztelet példányt főiskolai könyvtárunk számára is megküldeni szives volt. A sajtó e művet a hazai történetirodalom szempontjából méltó elismerésben részesítette. De miután a Daniel-család, legalább egyik ágában egyházunk megalapítása óta mindig unitárius egyházunk híve volt s az ma is, e munka egyházunkra nézve is felette becses Épen ezért jegyeztem azt fel e jelentésem során is, azt óhajtvá, hogy egy második kötet ne háromszázad mulva, hanem jóval rövidebb idő alatt jelenjék meg, telve a Daniel-családnak a közpályán és a magánéletben nemzedékről-nemzedékre szerzett érdemeinek okmányaival, kiadva ismét egy akkor élő derék és köztiszteletben álló Daniel unitárius főgondnok által.

10. A mint a főtanács tagjai előtt is tudva lesz, „Énekeskönyvünk“ már egy pár év óta teljesen kifogyott a könyves boltokból. Többek részéről az az óhajtság nyilvánulván, hogy egy teljesen új Énekeskönyvet kellene szerkeszteni, e miatt régi Énekeskönyvünknek új kiadása huzást-halasztást szenvedett Csakhogy egy új Énekeskönyv szerkesztése nem évek, hanem évtizek munkája. A kik most akarják az Urat éneken dicsérni, nem várhatnak addig, a mig a most talán még bölcsőben ringó dalnokok a lantot kezökbe veszik. Hozzá fogtunk tehát, hogy meglevő Énekeskönyvünkől mihamarabb egy új kiadást rendezzünk sajtó alá. És ez az új kiadásu Énekeskönyv, remélem, hogy már a jövő hóban, de új esztendőig mindenesetre meg fog jelenni. A lehető javításokat ebben is megtettük Egy pár új éneket is vettünk fel a dicséreték közé. Általában azt hiszem, hogy ugyanon megjelenendő Énekeskönyvünk teljesen kielégíti híveink lelki szükségét. Csak legyenek aztán a kik énekelni is szeressék és tudjanak.

11. Szivesen elhallgatnám, de mivel annak idejében a lapok is

ujsgolták, szükségesnek látom tordai gymnasiumunk pecsétnyomóinak és némely nynmtatványainak a vallás- és közoktatásügyi Miniszterium által történt lefoglaltatása kellemetlen ügyéről is jelentést tenni. A vallás és közok. ügyi Miniszter ur ő Nagyméltósága ez év elején e tárgyakat egyházi hatóságunknak minden előzetes megintése vagy értesítése nélkül Torda-Aranyosmegye főispánjához intézett rendeletével lefoglaltatta azért, mert tordai elemi iskolánk értesítőin ez állott: „A tordai unitárius középtanodai elemi iskolájának értesítője“ s ez értesítők, illetve bizonyítványok a gymnasium pecsétnyomójával pecsételtettek. A mint erről igazgató tanár afa értesített, azonnal felterjesztést tettem a Miniszter urhoz, a melyben megütközésemet fejezve ki ez eljárás felett s kifejtve a lefoglaltott tárgyakhoz való jogunkat s különösen a pecsétnyomók további használhatásához jogosultságunkat is, kértem azoknak visszaadátását. Választ ugyan későre kaptam s az első ezek közül is nem oldotta meg egészen a kérdést. A miért ismételt felterjesztést kellett tennem, a melyre a lefoglalt tárgyak csakugyan visszaadattak. Ugy a Miniszter urnak ez ügyben tett leiratait, mint az én felterjesztéseimet beadtam az E. K. Tanácsnak. A kik ez ügy részleteivel is megakarnak ismerkedni, közigazgatási jegyzőkönyvünkéből megismerkedhetnek. Én kedvesebb tárgyra térek át.

12. Angol és amerikai testvéreink ez évben is szivesek voltak budapesti egyházközségünk fenntartásához nagybecsű és jelentékeny adományaikkal hozzájárulni. De e mellett még több jelét adták irántunk való meleg rokonszenvüknek, jóindulatuknak és áldozatkészségüknek. Barrows Sámuel amerikai bitrokonunk közvetítésével, kinek mult évi látogatásáról ugyancsak mult évi jelentéseink rendjén már megemlékeztünk volt, az amerikai unitárius társulatnak és Ellis urnak, a Christian Register tulajdonosának szivességéből főiskolai könyvtárunk egy nagybecsű könyvgyűjteménnyel lett gazdagabb, a mely az amerikai legjelesebb unitárius írók műveinek egy szép sorozata. Ugyancsak amerikai testvéreink engem abban a kitüntető szerencsében részesítettek, hogy a f. évi október havában tartandó konferenciájukra a megnyitó isteni tiszteleten egyházi beszédet tartani hivat meg és kértek fel, felajánlván az uti költség teljes fedezését. Végtelenül sajnálom, hogy e felhívásnak részint mert az angol nyelvet sem birom úgy, hogy azon éppen szónokolni is tudjak, részint mert egészségi állapotom sem enged meg nekem már ily vállalkozást, nem tehettem eleget. Nem volt tehát egyéb mit tennem, mint hogy e megtiszteltetést megköszöntem. Azok között, a kik előbb-utóbb utánam jönnek, majd lesznek nálam mind az angol nyelvben, mind testi erőben erősebb férfiak, a kik egyházunknak ez irányban is több szolgálatot tehetnek s nem elégesznek meg a levélirással, a miből én is igyekszem kivenni részemet. hanem szónokolva járják be Angliát és Amerikát. Mert mi türés-tagadás, úgy angol, mint amerikai testvéreink minden áron egy eleven unitárius püspököt szeretnének már maguk között látni. S megvagyok győződve, hogy egy ily látogatás nem is maradna a legjobb következmények nélkül s még jobban összeforrasztaná sziveinket.

Hogy Angliában is mennyi utat és módot keres magának a vallás világában együvértartozás érzéséből fakadó testvéri szeretet a megnyilatkozásra, ennek legujabb bizonyítéka Sharpe Emilia kisasszonynak Londonból f. évi jul. 15-ről hozzám intézet levele. E levelet én az „Unitárius Közlöny“ szerkesztőségének rendelkezésére bocsátottam s az meg is jelent e közlöny f. évi október havi számában. Gondolom, hogy e levelet egyházi főtanácsunk tagjai is, legálább a nagyobb rész olvasta. Ezért annak részletesebb ismertetésébe itt nem bocsátkozom. A tiszteletre méltó nő testvérével, Sharpe Matilda kisasszonnnyal, ki a „Channing House“, nőnevelő intézet igazgatónöje, arra a szép gondolatra jöttek, hogy ez intézetbe hazánkból is egy magyar unitárius leányt vegyenek fel, magokra vállalván annak teljes ellátását. E szivességet már ketten élvezték is hitsorsos leányaink közül: Buzogány Mariska és Fangh Erzi kisasszonyok. Dicséretükre legyen mondva, úgy látszik, hogy mindketten még fokozták az illető nemes lelkekben ezt a szép tervet s ezek most állandósítani kívánnák az angol és magyar unitáriusok között ezt az új kapcsolatot. Legnagyobb sajnálatomra ez isk. évre nem akadt leány, a ki Londonba a nevezett intézetbe kimehetett volna. De remélem, hogy már a jövő isk. évre akadni fog s részemről rajta leszek, hogy a Sharpe kisasszonyok nemes törekvése és célja megvalósuljon.

Kapcsolatban a fennebbiekkal már érdekességénél fogva sem hagyhatom megemlítés nélkül, hogy Japánból, Tokyoból is többen kaptunk meghívót az ottani angol unitárius missziói telep felszentelési ünnepéjére. Ime szent vallásunkra nézve teljesedésbe kezd menni a nagy mester szép példázata a mustármagról, mely szerint ez a minden földi magnál kisebb mag, ha elvettetik, felnevekedik ugyannyira, hogy ágainak árnyékában az égi madarak — a világ minden részében — fészket rakhatnak.

13. Az E. K. Tanácshoz beérkezett s elintézett ügydarabok, valamint elnökileg végzett hivatalos és félhivatalos, kedves és kedvetlen levelezések és intézkedések számadataival nem fárasztom a MIgts. és Főt. Egyh. Főtanács becses figyelmét, mult évi egyházi életünkre vonatkozó tnvábbi értesülést pedig az E. K. Tanácsnak mindjárt felolvasandó évi jelentéséből megszerezhetvén, én csak halottainkról kívánok még megemlékezni. És itt első helyen a Kossuth Lajos nagy emlékének áldozom. Mert bár hazánk ezen elhunyt nagy fia nem is tartozott egyházunkhoz, mindnyájunk halottja volt ő, kit az egész magyar nemzettel együtt mi is megsirattunk és siratunk. A temetése alkalmából E. K. Tanácsunk részéről megtett intézkedések szintén ennek évi jelentésében elő lesznek adva, de hazafiui érzésem azt parancsolja, hogy egy czipruslombot e sorokban is állítsak dicső emlékének, áldva a Gondviselést, hogy őt nemzetünknek adta, alkalmas időben Mózesévé tette, a kihez abban is hasonlított, hogy ő maga az ígért földét csak megmutatta, de abba be nem mehetett. Halál poraiban azonban legalább mégis abba tért meg ő is, hogy sirja örök emlékoszlopa legyen a hazaszeretetnek, a melyhez a magyar nemzet végetlen időkig eljárva, szabadságáért élni-halni megtanuljon.

Egyházunk halottjai a belső emberek közül: Nagy Ferencz, nyug. lelkész, Régider Árpád d.-szt.-mártoni, Györfi Lajos kaali lelkészek, Kisgyörgy József, nyug. isk. mester és Gyöngyösi István, nyug. esperes afiai a belső emberek változásánál már említve voltak. Kisgyörgy Józsefet a népnevelés körül kifejtett hosszas és hasznos szolgálataiért a királyi kegy is ezüst érdemkereszttel tüntette volt ki. Gyöngyösi István afiának érdemeiről pedig jegyzőkönyveinknek számos lapja tanuskodik.

A világi részről elhunyt egyházi tanácsosok: Pálfi Sámuel Abrudbányán, Rediger Soma Tordán, Benitzky Gábor Czinkotán, Raffaj Károly sz.-kereszturi iskolánk f. ügyelő gondnoka, Uj-Székelyen Ez utóbbi egyházunk iránti szeretetének végrendeletében is tanubizonyosságát kívánta adni. Legyen mindnyájoknak emléke áldott.

E jelentésem már készen volt, a mikor angol és amerikai egyházi lapjaink azt a szomorú hirt hozták, hogy Grindall Reynolds ur, az amerikai unitárius társulat nagy érdemű titkára f. évi szept. 30-án meghalt. A megboldogult 1882. óta, a mióta az amerikai unitárius társulat titkáranak megválasztatott, vallásközönségünk iránti meleg rokonszenvének is oly sok szép jelét adta, hogy méltán részt kívánhatunk magunknak amerikai testvéreinknek az ő halála felett érzett súlyos vesztesége kegyeletes érzetében, annyival inkább, mert a megboldogult különben is tiszteletbeli egyházi tanácsos volt. Addig is tehát, a mig e részvétünket az amerikai unitárius társulatnak kifejezhetnők, nem mulaszthatom el egyházunk ez évi halottai sorában e pár sorral az ő emlékének is áldozni!

Ezzel évi jelentésemet bezárom, tisztelettel kérve annak elfogadását és tudásul vételét.

2. Közigazgatási jelentés.

Méltóságos és Főtisztelendő E. Főtanács! Ebben a jelentésben, melyet az E. K. Tanács egyévi működéséről elszámolni óhajtunk, az első sorokat annak a nagy névnek szenteljük, mely minden magyar szívre elbűvölőleg hatott az utóbbi ötven esztendő alatt, s mely ma már a történelemé. Kossuth Lajos folyó évi márczius 20-án meghalt, s az egész magyar nemzet mély gyászba borult. E. K. Tanácsunk is azonnal igyekezett kifejezést adni jegyzőkönyvében is a nagy veszteség feletti hazafias mély érzelmeinek, mert azon kívül, mit az egész haza a megboldogult nagy szellemének köszönhet, a mi egyházunknak meg kellett emlékezni arról, hogy a megboldogult nagy férfiú nagy lángeszének és nemes szabadelvűségének igen nagy része volt abban, hogy az 1848. évi XX. törvényczikkben az unitárius vallás Magyarországon is törvényesítettvén, egyenlő jogot nyert a többi törvényesen bevett vallásokkal.

E. K. Tanácsunk a nagy férfiú halála feletti részvétét egy részvét-iratban tudtára adatta fiainak. s a mellett egy bizottságot küldött ki, főjegyző Nagy Lajos afia vezetése alatt, hogy Budapesten a temetésen részt vegyen és az Egyház nevében a koporsóra koszorut helyezzen.

Ugyanekkor körözvényileg értésére adta E. K. Tanácsunk esperes fiainak, s általok egyházainknak, hogy a hol a hívek hazafias érzülete megvárja s esetleg megkívánja, ott istentisztelet tartható.

Vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister, gr. Csáky Albin úr önm. a folyó évben megváltván magas hivatalától, E. K. Tanácsunk kötelességének ismerte ebből az alkalomból meleg köszönetét nyilvánítani azért a jóindulatért és anyagi támogatásáért, melyben egyházunkat és kolozsvári főiskolánkat részesítette. Önméltósága köszönettel fogadta a megemlékezést és azt válaszában ki is fejezte.

Az egyházközigazgatás az elmúlt közigazgatási évben rendes mederben haladt, s általában szólva örömmel emeli ki E. K. Tanácsunk, hogy Esperes afiai az E. K. Tanács intézkedéseit készséggel és pontossággal hajtották végre, s ezenkívül is buzgósággal vezetik és gondozzák egyházközseinket. Csupán azt kell megjegyeznünk némileg kifogásképpen, hogy a jelen Főtanács elébe terjesztendő ügyek, a marosi kört kivéve, egyikből sem érkeztek fel a kijelölt időre, s e miatt a tárgyak feldolgozása nagy nehézséggel járt. Esperes fiainak is s E. K. Tanácsunknak is tetemes munkát szerzett ebben az évben, egyik felől a belső emberek fizetésének a kimutatása, másfelől a néptanítók fizetése kipótlása érdekében az 1893. évi XXVI. t.-cz. alapján követelt kimutatások összeállíttatása és a kitűzött záros határidőre benyújtása. Az elsőről a kimutatás a Főtanács tanácskozásának külön tárgya leend, az utóbbiról jelentjük, hogy E. K. Tanácsunk a ministeri 10,000—1894. sz. utasítás 27-ik §-a alapján felhatalmazást adott a tanítói fizetésnek 400 frtig való kiegészítésének a kérésére, ha az iskola tanköteles tanulóinak a száma a hatvant meghaladta és az egyházközség a megérdemelt fizetést nem adhatta meg. A kolozsvári, tordai és bölöni egyházak kivételével mindenik folyamodott több vagy kevesebb segélyért.

Mint már mult évi jelentésünkben előterjesztettük, E. K. Tanácsunk intézkedett, hogy az iskolájukra nézve a községgel vagy az állammal szerződési viszonyba lépett egyházak a szerződéseket terjesszék be E. K. Tanácsunkhoz, s a hol nem volt szerződés, utasította, hogy a gyakorlatban fennálló jogviszonyt biztosítsák. Ennek a rendeletnek, az udvarhelyi kört kivéve, a többi körökben többé-kevésbé elég tétetett, úgy hogy most, községivé vagy államivá vált iskoláink viszonya tisztán áll E. K. Tanácsunk előtt, s ahoz képest a szükséges intézkedéseket alkalmilag mindig megteheti. Minthogy főleg az aranyos-tordai körben van egy pár olyan egyházunk, melynek kántora a községi vagy az állami iskolához nincsen alkalmazva tanítóul, E. K. Tanácsunk felhívta köri esperes afiát, hogy a kínálkozó alkalmat használja fel, s a mesteri lakás és a jövedelem egy részének felajánlása mellett hasson oda, hogy az illető iskolák olyan tanítót alkalmazzanak, a ki egyházunkban a kántori teendőket is elvégezheti.

Nem hagyhatja említés nélkül E. K. Tanácsunk, hogy egy pár, oklevéllel nem bíró tanítónk, számos izben megújított azon rendeletének, hogy tanítói okmányt szerezzon, nem igyekezett eleget tenni, s e miatt mind az egyház érdekét, mind a saját érdeküket veszélyeztetik, most, midőn a tanítói fizetés államilag fog rendeztetni.

Egyházunkban tudomás szerint 9 tanítói állomást lelkész afiai töltöttek be. Ezekre vonatkozólag a vallás és közokt. minister ő nm. 17,260—1894. sz. leiratában értésére adta E. K. Tanácsunknak, hogy a lelkészek tanítására jövőben csak kivételesen fog engedélyt adni, előleges bejelentés és indokolt kérés alapján. Minthogy vallás és közokt. minister ő nm. 21,891—1891. sz. alatt méltóztatott volt lelkészeinknek a tanításra felhatalmazást adni, E. K. Tanácsunk 267—1894. sz. feliratában a helyzetet feltüntetve, kérte lelkészeinknek a tanítás megengedését addig, a míg a helyi viszonyok vagy az egyházköztégek módja megváltoznak, mivel legtöbb egyházunk olyan községekben van, a hol semmiféle magyar ajku iskola nincsen Erre a kérésünkre mind ez ideig nem érkezett válasz, ellenben úgy Torda, mint Maros-Torda megyék közigazgatósági hatóságai már felhívtak a paptanítóságok beszüntetésére, azzal a megjegyzéssel, hogy különben kénytelenek lesznek az iskolát bezáratni. A törvény rendeletével nem kívánunk szembe szállani, de abban úgy a törvénynek, mint nemzetünk érdekének teljes veszélyeztetését látjuk, ha egy, bár közepes minőségű, s a magyar közoktatás szellemében vezetett tanítás beszüntetetik, mielőtt jobbal helyettesítették.

Udvarhely megye közig. bizottsága megalakítására E. K. Tanácsunk a csekefalvi és a kórispataki iskolák beszüntetésére nézve nyilatkozott arra az esetre, ha megfelelő községi vagy állami iskola állittatik fel. Hasonló értelemben felhatalmazást adott E. K. Tanácsunk Ar.-Torda köri esperes afiának, hogy a sinfalvi, komjátszegi és mészközi iskolák átalakítására nézve tárgyalásba bocsátkozzék.

E. K. Tanácsunk teljesen indokoltnak látta, hogy a paptanítói állomások rendes tanítók számára biztosittassanak s e végett a tanítói segélyért 296—1894. sz. külön felterjesztésében folyamodott.

Sárdi egyházunk a lelkésztanító után az állami tanítói nyugdíj javára 1875-ig visszamenőleg kirótt teher alól megújított folyamodásunkra felmentetett, a mit örömmel hozunk a mélt. és főt. E. Főtanács tudomására.

Egyházközségeink vagyoni helyzetéről az a) jegy alatt ide mellékelt táblázatos kimutatás áttekinthető képet nyújt. Ebből megtetszőleg legtöbb körben s legtöbb egyházközségben haladás és javulás mutatkozik.

Egyházközségeinkben ez alatt az év alatt több nemű *építkezés* folyt. Kolozsvári egyházközségünk leányiskoláját tetemesen kibővítette és czélszerűen átalakította; Bölönben egy díszes templom építése folyamatban van s építésmérnök Pákey Lajos afiának E. K. Tanácsunkhoz tett jelentése szerint egy kis incidens fordult elő ugyan, de az elenyésztetett és mérnök afia véleménye szerint az építés teljesen kielégítő módon foly. Derzsben gazdasági épületek, H.-Keményfalván papilak, Martonosban iskola, F.-Rákoson többnemű épületek, Kis-Solymoson gazdasági épületek, Tordátfalván torony, S.-Köröspatakon gazdasági épületek, Várfalván toronyépítés van munkálatba véve. Széplakon E. K. Tanácstól nyert segélylyel gazdasági épületek, Pipén papilak építésére adott felhatalmazást E. K. Tanácsunk. Iklandon or-

góna készítettett, E. K. Tanácsunk engedélye nélkül, miért E. K. Tanács a maga rosszalását kifejezte, és a költségek fedezéséért az egyházközség tagjait felelőssé tette. Kedében a templom újra építésére köri esperes afia közreműködésével segély-gyűjtés indított Sárdon a templomjavítás vagy újraépítés kérdése pénzfedezet hiánya miatt még megoldatlan áll. Firtos-Váralján egyházunk a községi iskolának 100 frt. segélyt adott.

Kisebb-nagyobb vásár vagy eladás is fordult elé több helyen. Mint nagyobbk szabásut megemlítjük, hogy Ravában az egyházközség több kisebb darab erdejét eladta s a begyűlt pénzzel új birtokot fog vásárolni. A Gödemesterházi leány-egyház erdejét E. K. Tanácsunk hozzájárulásával Kelemen Albert köri esperes afia 1650 frtért eladta, mely az ezen czimen szereplő összeggel együtt 1899 frt. 16 krt. tett. Ebből az összegből a kaali egyház javára 699 frt. 16 kr. elszámoltatott s 1200 frt tőkésített oly czélból, hogy jövedelmének negyötöd részét használják a kaali belső emberek a gödemesterházi szolgálat kötelezettsége mellett, egyötöd része külön kezeltessék további rendelkezésig. E. K. Tanácsunk Kelemen Albert esperes afiának ez ügyben tett többszöri fáradozásáért köszönetet és elismerést nyilvánított.

Egyházközségeink közül több fordult kölcsönért, s a helyi viszonyok tekintetbe vételével kénytelen volt E. K. Tanácsunk egy pár esetben kölcsönt adni.

Tagosítás a folyó évben is több helyen kezdetett meg, hol egyházaink érdekelve vannak. Bölönben, Sinfalván, Csegezben, Szt.-Mihályfalván, hol korábban megkezdett, Szt.-Háromságon, Ny.-Szt.-Lászlón, Csikfalván, Sárdon, Gagyban, Fiátfalván, Székely-Kereszturon. E. K. Tanácsunk mindenik esetben intézkedett s az egyházak érdekei képviselőiül közel lakó gondnok vagy egyháztanácsos afiait megbizta.

Pert folytat tarcsafalvi egyházközségünk havasai miatt. S.-Szt.-Királyon a közerdő arányosítás ügyében, az egyházközség jogvédőjéül és képviselőjéül köri gondnok afia megbizatott. Kövendi egyházközségnek egy vásárolt erdeje miatt az eladó fél utódaival még mindig foly a tárgyalás. Szt.-Mihályon az egyházk. havassa bérlete miatt több év óta tart az elégedetlenség a hivek között. Ez az ügy is a folyó évben szerencsésen megoldott. Ugyanott a község igényt formált egyházk. temetőjéhez, de az egyházközség tulajdonjoga telekkönyvileg biztosítva van.

A regale-kártalanítási ügyek még máig sincsenek megoldva az Udvarhelykörben, kivéve a recsenyédi, oklándi, jánosfalvi egyházakat. E. K. Tanácsunk záros határidő kitűzésével megsürgette az elszámolást. Jelentjük, hogy korondi egyházk. illetőleg a folyó évben érkezett be köri esperes afia elszámolása.

Magtár alapított a folyó évben Várfalván. A többi egyházak magtáralapja forgalmáról a mellékelt kimutatás nyújt tájékoztat.

Kepeváltás csak egy esetben, Muzsnán eszközöltetett (zabkepe). Ez a tárgysorozat rendjén elé fog terjesztetni.

A testvér protestáns egyházfelekezetekkel szemben a békés viszony általában véve most is fenn áll. Jegyzőkönyveiket mint ren-

desen, ez évben is megküldötték. Sajnos, hogy ezt mi most sem vizsgozhattuk! Az erdélyi ev. ref. egyház a válóperekre nézve egyházunkkal fennállott kölcsönösséget beszüntette. Ez az úgy a tárgysorozat rendjén külön tanácskozás tárgya leend. E. K. Tanácsunk kismedeséri leány-egyháznak felhatalmazást adott arra, hogy az ottani ev. ref. vallásuaknak megengedje, hogy harangjukat a mi leányegyházunk tornyába feltegyék és úgy használják, midőn a mi egyházunkat az istentisztelet vagy más vallásos gyakorlatok végzésében nem gátolják. Ezzel a hívek felebaráti jó egyetértését véltük elősegíteni.

A *valláserkölcsei élet* és a *buzgóság* egyházközseinkben és hiveinkben is megnyugtató. Egyházunkhoz való ragaszkodásuknak a hívek önkéntes áldozataikkal a folyó évben is számos jelét adták. Különösen kiemeljük Kovács József afiát, ki a h.-m.-vásárhelyi leányegyháznak a mult évben 2000 frtot meghaladó értéket és pénzt ajánlódékozott, és ezzel az egyháznak a papilak építést lehetővé tette. E. K. Tanácsunk ezért kifejezte köszönetét. Csupán kedei egyházunkban fordult elő az az eset, hogy egy pár szegényebb hívünk az egyházi tehertől avertált. A valláserkölcsei élet ébresztésére a Dávid Ferencz-Egylet szegényebb iskolák növendékei számára 96 darab újtestament. ajándékozott E. K. Tanácsunkhoz.

A *kegyelet* nemes kötelességének ohajtván E. K. Tanácsunk eleget tenni, a b. e, Augusztinovics Pál sirkövét és sirját Kis-Soly mosban kijavíttatta; Dersi János sírhelyét Maros Vásárhelytt bekerítette vasrácsal.

A *pénzügyet* érdeklő nevezetesebb ügyek közül megemlítjük, hogy a vallás és közokt. minister ő nm. kolozsvári főiskolánknak építési czélokra 3000 frtot méltóztatott kiutalványozni, s azon kívül a főiskolának a folyó évre 1000 frt. segílyt adott egy új helyettes tanár beállítására és ezen helyettes tanár már a folyó évre beállíttatott.

A Berde Áron-féle házastelek vásárából fennállott törlesztési kölcsön egészen kifizettetett.

A bel-magyar utczában a 14. sz. alatt levő telket márcz. 12-én 15,000 frttal, a közalapból; ugyancsak a b-magyar-utczában a 24. sz. telket május 29-én 17,000 frttal a tordai tantermek hasznobére összegéből megvásároltuk.

A kereszturi V-ik és VI-ik tanári székre tett évi ígéretek nagyon lanyhán folytak be. Számosan vannak főleg az udvarhelykőri aláírók közül, a kik az évi ígéretekből semmit sem fizettek be.

A többi pénzügyi tárgyak a tárgyalások rendjén fognak a Mélt. és Főt. E. Főtanács elébe terjesztetni.

3. Tanügyi jelentés.

Méltóságos és Főtisztelendő Egyházi Főtanács! E. K. Tanácsunk a lefolyt évről tanügyi jelentését a következőkben teszi meg:

Egyik nevezetes mozzanata főiskolánk ez évi történetében az a szép ünnepély, mely 1894. május 5-én, Ptacsnik József tanár afiának a beiktatásakor rendeztetett. Ez alkalommal a beiktató beszédet Kozma Fe-

rencz, kir. tanfelügyelő, s főiskolai gondnok afia tartotta, a bezáró beszédet pedig az igazgató.

Az E. K. Tanácsnak 106—1894. sz. alatt hozott határozata alapján Boros Sándor igazgató, Dr. Nyiredi Géza és Nagy Gyula afiai, a Debreczenben rendezett országos tanszerkiállítást meglátogatták, s ottan szerzett tapasztalataikról az E. K. Tanácshoz jelentést tettek.

Az E. K. Tanács Gálfi Lőrincz afiának, miután az alapvizsgálatról kiállított okmányát bemutatta, 180—1894. sz. alatt a helyettes tanári czimet megadta, s őtet a rendes illetményekkel, mint helyettes tanárt alkalmazta.

Kolozsvári tank. főigazgató Ngs. Kuncz Elek úr, mint kormányképviselő, meglátogatta a kolozsvári és sz.-kereszturi gymnasiumainkat, s jóllehet a kolozsvárinál haladást jelzett, különösen a tanszerek gyarapodását illetőleg, de az iskola épületét kifogásolta.

A székely-kereszturi gymnasiumnál is a tantermeket kicsinyeknek s a felszerelést hiányosnak nyilvánította.

A mi a tank. főigazgató úrnak az épületre vonatkozó megjegyzését illeti, mi is elismerjük, hogy az a követelményeknek nem felel meg, de az építés iránt az előkészületek folyamatban vannak. Egyéb hiányok elenyésztetésére is az E. K. Tanács megtette intézkedéseit.

Szabó Ferencz német-eleméri katolikus plébános, kolozsvári főiskolánk könyvtárának 250 frt. értékű könyvet ajándékozott.

Özv. Koronka Antlné 260 frt. értékűt, Dr. Brassai Sámuel isk. felügyelő gondnok afia pedig a saját nevét viselő könyvtárt 52 művel gyarapította a lefolyt évben is.

Az E. K. Tanács a maga részéről a nemeskeblű ajándékozóknak köszönetét nyilvánította, főiskolánk iránt tanusított meleg érdeklődésükért.

Súrdi Sámuel tanárjelöltet, ki az alapvizsgát letette, az E. K. Tanács 167—1894. sz. alatt rendes illetményekkel óraadó tanárnak, helyettes tanári czimmal alkalmazta.

Zalányi János h.-tanárnak az aszódi gymnasiumhoz időközben történt kinevezése következtében a helyét helyettes tanárral betölteni nem lehetett; az E. K. Tanács órái beosztásáról ideiglenesen ez iskolai évre gondoskodott.

A székely kereszturi iskolánál Pap Mózes r. tanár afia székfoglalóját 1894 szept. 4-én tartotta meg. Megnyitó és bezáró beszédet az igazgató tartott.

Ugyancsak ez intézet 100 éves fennállásának jubileumát az isk. év bezárásakor keblileg megünnepelte.

A székely-kereszturi iskolához h.-rajztanárnak 171—1894. sz. alatt Szántó Géza okleveles tanár egyedüli pályázó 500 frt. évi fizetéssel s 100 frt. lakpénzzel ideiglenes minőségben alkalmaztatott.

Kolozsvári főiskolánknál, mint a megelőző években, úgy a lefolyt isk. évben is Br. P. Horváth Kálmán áldozatkész főgondnokunk 150 frt. jutalmat tűzött ki a gymnasiumban a kitünő tanulók részére;

Kőváry László f.-gondnok, iskolánk nemes pártfogója ez évben is 4 tanulót részesített czipó-alapítványban.

Egyebekről, valamint *felső-, közép- és az összes népiskoláinkról* részletes jelentés a tárgysorozat rendjén fog tétetni.

Elintézett ügyek.

A jelentések felolvasása után föleskettettek mint új egyházi tanácsok: Gvidó Béla esperes, Németh István lelkész és dr. Pálfi Gyula orvos. Három alapítvány jelentetett be ezután, melyeket Raffaj Károly, dr. Szentpéteri Lajos és a jelen évben 10 éves találkozóra egybegyült osztálytársak tettek.

Nyugdíjba bocsáttattak: Gyöngyösi Dénes szt.-lászlói, Elekes Mózes iklandi és Székely László csegezi lelkészek.

Megválasztottak, főközügyigazgatónak: Keiemen Albert esperes. A br. Baldácsi-alapítvány közgyűlésére képviselőknél: Ferencz József püspök, Bedő Albert és Gál Jenő. A sz.-kereszturi gimnázium igazgatójának Sándor János, közigazgatósági jegyzőnek Boros György, tanügyi jegyzőnek Kovács János, belső embernek nyugdíjintézeti pénztárnokának Boros Sándor.

A kiküldött bizottságok jelentései után a különböző iskolák és uradalmak számadásai, valamint azoknak költségvetései jóváhagyattak s a kezelőknek Benczédi Gergely közpénztárnok, Benkő Mihály jószágigazgató, Mózes András és Gyulay Árpád számvevőknek lelkiismeretes munkásságukért elismerését nyilvánította a Főtanács. A segélyek kiosztására nézve is a kiküldött bizottság megtévént jelentését, az elfogadtatott s a több ezer frtra menő különböző című segélyek az ekklezsiák és belső emberek között kiosztattak.

Az egyház közigazgatási hatóságainak újjászervezése iránti javaslat, mely tárgy leginkább fölkelte a főtanács tagjaiban az érdeklődést, levéteztett a napireneről, mivel az azzal való behatóbb megismerkedésre rövid volt az idő. Fontos tárgya volt a gyűlésnek ama kérdés eldöntése: Belépjék e a vallás közönség tanáraival a most alakuló országos nyugdíj-intézetbe? Beható tanáctkozás után a gyűlés egyhangulag igennel döntötte el a kérdést.

Az esperesi fizetések rendszeresítésének ügye az egyház politikai javaslatokkal kapcsolatban állván, szintén elnapoltatott.

Nevezetes tárgy volt Molnár Sándor jogügyész alaposan irt tájékoztató jelentése a Berde Mózes hagyatéka ügyében. A hagyatéku ügy lebonyolítására minden szükségesnek mutakozó lépés megtétezt és az ügy eléhalad. A jelentés tudomásul vétetett.

Egy másik fontos tárgy a kolozsvári főiskola építésének ügye. A főtanács az építés ügyében eddig kifejtett munkálatokkal megismerkedvén, felhatalmazta az E. K. Tanácsot, hogy ez ügyben a további lépéseket belátása szerint tegye meg s minden igyekezetével azon legyen, hogy az új iskola a mai igényeknek megfelelőleg épüljön. Az itt jelzett tárgyakon kívül még sok kérdés tette e gyűlésen tanács-

kozás tárgyát, s főkép a gazdasági ügyek, melyekből meglelégedéssel látta a Főtanács, hogy az egyház az erősödés utján halad a szellemiek mellett az anyagiakban is.

E gyűlésen egy új alapítvány is tétetett. M. Farkas Sándor földmivelésügyi ministeri számtiszt 1000 frtot ajánlott fel, hogy annak kamatai egy olyan ifjunak adassanak, ki az egyház szolgálatában marad, — papnövendékeknek. A megható, a főiskola iránt hálát s az egyház iránt szeretetet tolmácsoló szavak kíséretében tett alapítvány, lelkes köszönettel fogadtatott, annálinkább, mert azt egy szerény hivatalnok és költő tette.

A Főtanács az elnökséget éljenezve oszlott szét.

(t.)

Dr. Grindall Reynolds (1822—1894) és Dr. Holmes Olivér Vendell (1809—1894) emlékezete.

Amerikai unitárius hitrokonainkat nagy veszteség érte. Dr. Grindall Reynolds, az Amerikai Unitárius Társulat nagyérdemű titkára és dr. Holmes hírneves költő egymásután váratlanul elhunytak. E sorok íróját személyes ismeretség és barátság fűzte mind a kettőhöz amerikai utjából, s épen ezért, szívélyes barátságukra s őszinte szeretetükre gondolva, kétszeresen érzem a veszteség súlyát.

Dr. Reynolds Franconiában, New-Hampshire államban született, de már négy éves korában Bostonba költöztek a szülői, a hol a neveltetését is nyerte. Eleinte kereskedői pályára ment; de csakhamar felcserélte a papi pályával. A theologiai tanfolyamot a cambridge-i unitárius papnevelő intézetben végezte. Igazi elhivatásból lett pap s 46 évig állott az unitárius vallás szolgálatában, mint egy valódi apostol. 1858-tól 1882-ig a történelmileg nevezetes Concord-ban, az I-ső egyházközségben, mely 1635-ben alapított, volt állandóan, a mikor megválasztották az „Amerikai Unitárius Társulat titkárának. De azután is ott lakott s onnan járt be Bostonba mindennap. Tagja volt a Concordi híres „Social Circle“-nek, mely 100 évnél régebb, s Emerson s más jeles férfiak voltak tagjai. Irodalommal is foglalkozott. Különösen, mint historicus és archeologus tűnt ki. Még mint theologus elnyerte az A. M. (Master of Arts) fokozatot. A „Harvard“ egyetem pedig 1894 június 27-én a „Theologiae Doctor“ D. D. czimmal tüntette ki.

Mint az Amerikai Unitárius Társulat titkára 12 év alatt rendkívüli tevékenységet fejtett ki. E minőségben soha el nem évülő érdemeket szerzett az amerikai unitáriusok egyház történelmében s kitörölhetetlen nyomokat élő hitrokonai szívében. Megható volt az a jelenet, a mikor a Nemzeti Conferentiából, Saratogában az elnök felhívására, a beteg titkárnak szeretetüket s tiszteletüket küldötték. Halála feletti részvét pedig az Amerikai Unitárius Társulat, több egyesületek, s az egyházközségek részéről oly nagy mértékben, s az elismerésnek oly méltó alakjában nyilvánult, a mi kevés embernek jut osztályrészül. S ezt meg is érdemelte. Sok szép tulajdonsággal volt megáldva, a melyek kedveltté tették mindenki előtt. Erős testalkattal s élénk szellemmel bírt. Munkabíró ereje s adminisztráló képessége bámulatos volt. Mély vallásos érzelemtől áthatott szónoklatával a hallgatókra mély és maradandó benyomást gyakorolt. Több nevezetes alkotásai közül felemlítem azt a nagyszerű palotát, me-